

штотим највећи савладачи који имају укус и дају утицај на њихове радове су били: Јован Јовановић Ћирић, Јован Јовановић Влајко, Јован Јовановић Ћопић и Јован Јовановић Ћирин. Још један велики учењак је био Јован Јовановић Ћирин, који је био веома интересован у књижевностима и је био велики поклоњач књигама. Још један велики учењак је био Јован Јовановић Ћирин, који је био велики интересован у књижевностима и је био велики поклоњач књигама.

Васо Ј. ИВОШЕВИЋ је један од највећих и најзначајнијих савладача у овој области. Још један велики учењак је био Јован Јовановић Ћирин, који је био велики интересован у књижевностима и је био велики поклоњач књигама.

ПРИЛОЗИ ЗА МОНОГРАФИЈУ О ВУКУ ПОПОВИЋУ-РИШЊАНИНУ

У епохалном раду на реформи нашег књижевног језика и правописа Карадић је имао, поред противника, присталица и помагача који су му пружали драгоцене услуге, скупљајући сирови материјал народне културе да га обради и сачува.

У ред таквих Карадићевих пријатеља и сарадника спадају и два Ришњанина, имењака и сродника, савременика и сапатника на заједничком послу. То су Вук Врчевић и Вук Поповић. О Врчевићу се доста писало. Постоје и запажене монографије. О Вуку Поповићу, некадашњем пароху у Рисну, а потом учитељу народног језика и катихети у которској основној школи и гимназији, врло мало.

Вук Поповић је једна од значајних личности прошлог вијека на подручју Боке Которске. Познат је и преко њених граниша и одржава живе контакте са знаменитим особама из више наших крајева, посебно из Црне Горе. Нажалост, о њему се мало зна у широј културној јавности. Као да је Врчевићев богати списатељски рад засјенио његово скромно или вриједно стваралаштво. Тако се још налази на листи заслужних Бокеља који чекају писце својих монографија.

Намјера нам је да овим радом дамо подстрека за писање студије која би, синтезом цјелокупне архивске и литерарне грађе, као и сигурном, документованом анализом његовог стваралаштва, приказала Вука Поповића и оцијенила га као човјека и културног радника у свјетlosti свога доба. До сада је објављено свега десетак радова о Поповићу и то у новије вријеме. Архивски извори су ајелимично искоришћени. Поред биографских података овдје ћемо изнијести осврте на његов педагошки рад као учитеља народног језика и катихете у которским школама у дугом периоду од преко четрдесет година, затим на скупљање етнографске грађе, описе важнијих историјских догађаја, сусрете са појединим знаменитим личностима, рад на белетристици, на језику и стил писања. За све ово користимо, поред објављене и до сада непозна-

ту архивску грађу, коју смо са изворника преписали, његове објављене радове и литературу у којој је дјелимично проучен и оцијењен. Овај свој рад сматрамо само као покушај да се изложе главни моменти из живота и дјелатности Вука Поповића и допуне ондаје гаје до сада нијесу довољно освијетљени. Али и ове допуне нијесу исцрпне. Даља истраживања сигурно би донијела нове прилоге потребне за пуно критичко сагледавање његове личности и труда на народној просвјети и доприноса развоју науке у своме времену. У току овог излагања приближићемо их као своје предлоге за даљи рад у проучавању.

Најраније биографске податке о Вуку Поповићу налазимо у најстаријој литератури о њему. То је некролог анонимног аутора у којем се спомињу родитељи, мјесто и датум рођења. Сви писци досадашњих радова, које ћемо наводити у току излагања и на kraју дати у прегледу литературе, користе се овим некрологом. Према тим подацима Вук се родио у Рисну 6. фебруара 1806. г. у породици рисанског свештеника Јована Поповића и његове супруге Марије Драгићевић.¹ По предању у породици Поповића свештенички позив се наслеђивао у његовој вријеме више од сто педесет година. Значајно било истраживање поријекла породице Поповића у Рисну. Година његовог рођења за историју Боке Которске је од посебног значаја. Тога љета у свим бокелским општинама врши се интензивно припремање за оружани отпор инвазији француске војске по директивама црногорског митрополита и господара Петра I Петровића — Његоша. Према опису савременика у то доба Рисан је овако изгледао: „У њему су све готово куће каменом и клаком (кречом) сазидане, прилично високе и раздијељене. Које су пољепши и више те су покрај мора на близу скупљене и чине једну мило видну варошицу. А остале понавише тамо амо виде се, међу којима и њеколико кула и цамија турска. Ниједан житељ извањски до данас куће ни земље своје у Рисну нема. А Ришњани у многим мјестима и селима, особито у Котору своје куће и башти не имају. Мјесто ово броји 320 кућа и душа свега 1332, муж. 675, жен. 657. Народ је здрав као стрж: међу њима нема од природе ни слепа ни хрома, ни саката, но сваки зрачан, храбар и угледан. Он је спрам Правитељства и својих главара учтив и послушан, а спран страних особито љубазан. Одвећ је понешен за лијепо оружје и одијело, за коло и пјевање. За трговину рекао би управо да је рођен ... Народ овај с хитрином трговине живи ...“²

¹ Аноним, Вукола Поповић, Шематизам православне епархије бококоторско-дубровничке за годину 1877. У Задру 1878, 28.

² Млади Србин, Рисањ, Србско-далматински магазин за љето 1843, 30.

У оригиналним документима назива се Вукол. Нешто касније у писмима Карачићу почиње да се потписује са Вук.³

Основно образовање стиче прво код свога оца, а затим у сусједном манастиру Бањи код Рисна.⁴ Оно се састојало у срицању азбуке из часловца, а затим у читању богослужбених текстова рускословенске рецензије. Врчевић пише да се учило без икаквог педагошког метода „из тубих, онда врло мучних будимских буквара, учити слова поименице, а послиje их познавати и срицати, часловац и четири главна рачуна“.⁵ Сјећајући се лоших услова свога најранијег образовања у Рисну Вук Поповић пише епископу Рајачићу 1834. г. да се омладина учи „часловац а богме и псалтир читати. И ово је повод дало да наши житељи радије љубе мрак невједјенија неже ли свјет богољудјенија“.⁶ Ипак је имао срећне околности да се 1820. г. нађе међу четворицом кандидата што их је далматински епископ Венедикт Краљевић приликом своје визитације овога краја собом повео да буду у групи првих слушалаца новоотворене богословије у Шибенику.⁷ Један његов земљак и савременик у својим мемоарима пише да је „добро учио, али није добијао награду, јер кад не би на вријеме спремио, а они би га хтјели казнити, а он не би се хтјео покорити него им је рекао: „Ви нијесте овдје дошли да казните него да учите, а ја ако мој задатак нијесам научио, ја ћу га до једног часа... и тако га оставе“.⁸

Ова семинарија била је кратког вијека. На прољеће 1821. г. се затворила.⁹ Поповић се онда вратио у Рисан. Вјероватно по

³ Старија писма Вука Поповића сачувана у Архиву православне парохије которске свједоче да се раније потписивао Вукол. Документа из овог архивског фонда у току рада биљежићемо сигнатуром АПК. У љекарској исказници о Поповићевој смрти и у књизи умрлих каторске парохије назива се такође Вукол, а понегде и Вукола. Ово име потиче из дубоке ствариће. У раној хришћанској хагиографији спомиње се епископ Вукол из Смирне с краја првог вијека. Његов наслеђник на катедри је познати црквени писац Поликари Смирнски (Охридски пролог, Ниш 1928, 94). Поповић се и у првим писмима Карачићу тако потписује. Нешто доцније стално се назива Вук. Ово је, вјерујемо, учинио по угледу на Карачићево име и у жељи да буде у духу народног језика. В. АПК, 73, 76 и 77/1876. Књига умрлих парохије каторске, Котор, VI, 1876, с. 32, бр. 74. Љуб. Стојановић, Вукова преписка, књ. VII, Београд 1913, с. 6—445.

⁴ Аноним, Вукола Поповић, Шематизам... 28.

⁵ Тихомир Борђевић, Вук Врчевић, Цетиње 1951, 10.

⁶ Архив Српске академије наука и уметности (бивши Патријаршијско-митрополитски архив) у Сремским Карловцима, Фонд породице Рајачић (у даљем навођењу АСАНУ, СК, ФПР), 32/1834.

⁷ Аноним, Шемат. 28.

⁸ Автобиографија протосинђела Кирила Цвјетковића, у редакцији Димитрија Руварац, Београд 1898, 142.

⁹ Љубо Влачић, Семинар у Шибенику за православне ђаке будуће унијате, Богословље, XV, Београд, 3—4, 291. У Влачићевом раду има података о наставном плану ове школе из којег се види да је био припремљен за више образовање клирика из области теолошких и филозофских наука.

савјету родитеља одлази у манастир Савину да би код калуђера Јосифа Троповића утврдио своје знање. Многи истраживачи Троповићевог педагошког рада наглашавају скромне образовне резултате његове школе, али истичу његов узвиšени живот који је свакако утицао на моралну изградњу његових питомаца. Анонимни писац некролога о Вуку Поповићу забиљежио је да „му је код калуђера Троповића свако добро било. Идући с њим по србским фамилијама“¹⁰ стицао је познанства и, као бистар и одрастао, могао је из тих сусрета много да научи. Не зна се колико је у Савини остао. Тако исто из познатих података о његовом школовању не знамо да ли је млади Поповић отишао у Топлу да буде слушалац у Тропићевој школи или је стално боравио у манастиру Савини у коме је, поред Троповића, било калуђера који су му могли доста помоћи у основном познавању богословских наука, нарочито из области практичне теологије.¹¹ У то вријеме и млади Његош похађао је Троповићеву школу. Поповић у писмима Карадићу о Његошу не спомиње о своме евентуалном познавању с њим у Савини.¹² Троповићева школа могла је дати само основно образовање које је Вук Поповић стекао, макар и ајелимично, код оца и у манастиру Бањи. Свакако да је Семинарија у Шибенику, коју су водили учени професори из Галиције, давала солидно опште образовно и стручно знање. Зато мислимо да је Поповић пошао у манастир Савину да би тамо могао да стекне практична знања која ће му доцније као свештенику да користе.

Боравак у Савини и одлазак са Троповићем по парохији, упознавање са угледним херцегновским породицама и његова жеља да настави прекинуто школовање уродили су плодом. Тако се упознао са виђеним Херцегновљанином Марком Гојковићем и његовом супругом Маријом, рођеном Стратимировић. Увидјевши у младом Поповићу интелигентног човјека жељног науке препоручили су га карловачком митрополиту Стефану Стратимировићу. Пошао је у Сремске Карловце пред крај децембра 1829. г. понијевши собом двије писмене препоруке на име старог знаменитог митрополита: Марка и Марије Гојковић и рисанске поли-

Овај институт водили су учени унијатски свештеници из Галиције. Влачић спомиње како је епископ Краљевић довео из Боке четири младића (без навођења њихових имена) „држака их у своме двору и издржавао о свом трошку ... За њих је тражио да буду смештени у Семинар као државни питомци. Семинар је отворен 10. августа 1820“, н. д. 292.

¹⁰ Аноним, Шемат. 28.

¹¹ Младен Црноторчевић, Манастир Савина, Београд 1901, одељак о настојатељима и братству ман. Савине. Ђошко Стрика, Далматински манастири, Загреб 1930, 39. Савременици о Његошу (у редакцији В. Латковића и Н. Банашевића), Ново поколење, Београд 1951, 232. Особито се истичу Инокентије Дабовић и Герасим Раповац.

¹² Његош је у Топли у вријеме од половине 1825. до краја 1826. г. Савременици о Његошу, 212.

гичке општине.¹³ У то вријеме су црквене власти на подручју Далмације, послије укидања фамозне семинарије омрзнутог епископа Краљевића, препоручале подручним органима да се кандидати упућују на школовање у већ реномирану Стратимировићеву богословију у Сремским Карловцима.¹⁴ Одлази кад му је било скоро десет година.¹⁵

Овде је провео на школовању вријеме од краја 1829. до краја 1831. г.¹⁶ Уживао је стипендију Митрополије карловачке. Али због смрти родитеља није успио да доврши студије. Осим тога позивала га је општина у Рисну да дође и отвори приватно основну школу.¹⁷

Ускоро по повратку у Рисан оженио се из једне од опа ношњих породица Јовановића.¹⁸ А у јуну 1832. г. далматински епископ Јосиф Рајачић рукоположио га је у чин свештеника и упутио у Рисан прво за капелана, а потом за пароха.¹⁹ Када је Рајачић исте године у септембру боравио у Боки, Поповић му је са Врчевићем помогао у скупљању грађе о крвној освети и мире-

¹³ Аноним, Шемат. 29.

¹⁴ Такав један распис доставио је подручном свештенству Боке про викар далматинског епископа архимандрит Макарије Грушић из ман. Савине 1828. г. да је клирике „за нас Далматинце и Бокеље најбоље слати у Карловце у школу Господина Митрополита“, АПК, 68/1828.

¹⁵ Аноним, Шемат. 29.

¹⁶ Марко С. Николић, Симпатије Вука Поповића према Доситеју Обрадовићу, Ковчежић, Прилози и грађа о Доситеју и Вуку, Београд 1958, књ. I, 142. Поповић билежи у једном свом писму да је био „три лета у Карловцима“. Марко С. Николић, Вук Поповић, — сарадник Вука Ка раџића, Стварање, Цетиње, VII, 1952, 11, 700. О стању у Карловачкој богословији у вријеме школовања Вука Поповића налазимо више занимљивих података. Јован Суботић пише да је „Богословија под њим (Стратимировићем) цветала. Штудије које су онда написали Мушички и Стојковић предавале су се све до 1872. г. када су нови професори из Кијева дошли и своја прелавања уvelи“. Живот д-ра Јована Суботића (Автобиографија), Нови Сад 1901, 73. У то доба се спомињу, поред осталих, професори Арсеније Неко, Пантелејмон Живковић, Јероје Мутибарић, Евгеније Јовановић и Арсеније Стојковић, који су, поред теолошких наука, завршили и хуманистичке студије у Пешти или Бечу. По плану митрополита Стратимировића у почетку је настава трајала двије године. Свака школска година имала је два семестра и сваки се завршавао испитима. Послије 1820. про дужена је на три године. Из школског програма види се да је давала солидну стручну спрему за оно доба. В. Иларион Руварац, Шта се и како покушавало да се и у нас оснује Семинар, Глас истине, Нови Сад, 1886, 56; 1887, 168. Живот студената у карловачком конвикту описан је Петар Руњанин, Автобиографија, Београд 1914.

¹⁷ Аноним, Шемат. 29 пише: „Уживајући благодјејање поче учити Богословију. Не би му суђено да потпуно исту доврши, јер због ненадне смрти оца, а трагичне смрти за мужем растужене матере, на молбе општи не рисанске, послje године и по врати се у Рисан гдје отвори приватну србску школу.“

¹⁸ Књига умрлих парохије у Котору, VI, 1876, с. 32, бр. 74.

¹⁹ Марко Николић, Вук Поповић — сарадник Вука Ка раџића, Стварање, с. 700.

њу.²⁰ За вријеме држања парохијске службе у Рисну, по жељи својих суграђана, отворио је приватну основну школу у којој је учио читању и писању и основним рачунима не само ајецу него и старије младиће од двадесет и више година.²¹ По оцјени проучавалаца тадашње средине Ришњани су „бистри, немирни, смели и храбри. Били су мешавина витезова и пустолова. Били су весељаци да им надалеко није било равних. Прилике су их биле тако размазиле. Језик им је богат, леп и отмен. Говорили су бираним и изразитим речима и реченицама“.²² Млади парох и учитељ народног језика био је у свemu исто такав као његов завичај. У својој двострукој служби, одушевљен повјереним дужностима, свакако да је као и свако наилазио на потешкоће у раду, нарочито у односима са средином која га, и поред својих позитивних карактеристика, није увијек могла потпуно разумјети. Још у почетку своје каријере пише Рајачићу да му је жеља „јеже би все моје житије просвјешченију народа жертвовати мogaо“.²³ Али му се и жали да се ӯбрзо разочарао на своје суграђане, јер га нијесу материјално потпомогли у напорима за одржавање приватне народне школе у Рисну.²⁴

Чим су државне власти одобриле средства за мјесто катиҳете православне вјеронауке при Вишој елементарној школи у Котору, Рајачић је једним расписом отворио конкурс и позвао подручно свештенство да они који желе учествовати у конкурсу поднесу уз молбу потребна документа и добу да учествују у квалификационом испиту који ће се одржати у Шибенику 12. маја 1833. г. пред комисијом у присуству Рајачићевом. Овај распис доставио је которски protопрезвитер Јаков Поповић Вуку Поповићу у Рисан с напоменом „знавајући убо что ни један в сем окружији от свјашчеников не желает в том конкурсу приступит, а ви к тому намјеравате и пожеланије имјејете предпримити се“, позивајући га да достави потребна документа „за успјети на тај степен“.²⁵ Вукола Поповић се истицао међу бокељским свештениством свога времена по учености и једини имао најбоље услове

²⁰ Вукова преписка, књ. VI, 532. Јован Радонић, Аутобиографија патријарха Јосифа Рајачића, Београд 1951, 11.

²¹ Славко Мијушковић, Вук Карапић и Вук Поповић у списима Епархијског архива у Котору, Анали Филолошког факултета, 5, Београд 1966, 310.

²² Тих. Борђевић, Вук Врчевић, с. 8—9.

²³ Марко Николић, Симпатије Вука Поповића према Д. Обрадовићу, Ковчежићи, 143.

²⁴ Жалећи се Рајачићу како уопште народ у Боки још не зна да цијени просвјетни рад, пише и то да „Ришњани не би марјели при свим мојим малим заслугама гледати ме самим кукурузним хљебом питати се и у издератој хаљини ходити, од којега вјерујте ми на овај начин недалеко стојим“. У продужетку писма ово објашњава како се родитељи нијесу хтјeli да одазову његовом предлогу да за наставу у приватној школи плаћају му свега по 16 форинти годишње (АСАНУ, СК, ФПР, 32/1834).

²⁵ АПК, 8/1833.

да постане катихета. Осим тога увидио је да нема услова да се може са породицом одржати и даље као учитељ у приватној школи. Осим тога ни парохија у Рисну није му била сигурна, јер и поред добrog стручног знања, падали су приговори на његов парохијски рад и подизане тужбе.²⁶

На испиту је показао солидно знање. О овоме се сачувала документација на српском и италијанском језику. Али и поред положеног испита није могао одмах да добије декрет о постављењу за привременог катихету при Вишој елементарној школи у Котоу. Требало је да полаже још један условни испит и то овога пута пред комисијом у ман. Савини. Декрет је добио тек 6. августа 1834. г.²⁷ На дужности привременог катихете могао је да остане кратко вријеме. У септембру 1839. г. позван је да полаже још један квалификациони испит за мјесто сталног катихете при поменутој школи.²⁸ Те године у мају Вукол Поповић је поднио, преко проте Јакова у Котору, пројекат вјеронаучне наставе у Вишој елементарној школи из којег се види како треба допунити дотадашњи план и програм наставе.²⁹ На позив власти да полаже нови испит за сталност жали се да нема новчаних средстава за тако далек пут у Шибеник. У спроводбеном допису уз ову молбу protа Јаков Поповић је предложио епархијској вла-

²⁶ С. Мијушковић, 308—309. Поред архивских података које наводи Мијушковић, цитирало овде и неке друге из Архива парохије у Котору. Црквене власти га 1834. г. опомињу због неуредности у вођењу администрације (АПК, 179/1834). Његов претпостављени, каторски protа Јаков Поповић се жали на поступке и прилаже писмо које му је Вукол упутио: „Приклучивајем оригинал да позна та власт каковим начином подчињеши се управља у соотношењу старшим својим и прегледати буде подробно какову систему или правило держи он једин који је прошао школе какову је учивост научио. Када он не зна како се може от другије зактевати начина бољег. Али ја не относим на незннатност њему но на високоумију и гордости, зато треба исправити га“ (АПК, 183/1834). У септембру 1834. г. Вукол је уклоњен с дужности администратора рисанске парохије и на његово мјесто је дошао свештеник Петар Поповић (АПК, 190/1834).

²⁷ С. Мијушковић, 309—310. Мијушковић је проучавао ове материјале и констатује да се на испиту показало „не само његово солидно познавање теологије већ и ванредна педагошка и методолошка предиспозиција“. О примитку декрета за катихетско мјесто Вукол Поповић пише Рајачићу 14. новембра 1834: „Примио велим јесам Декрет от вис. Говерна под овим условијем да височајше мјесто јест опредејелило мене у Котор за временог катихету поставити... Сви жители каторски јесу се мом Декрету веселили кромје протојереја Јакова. А он обичним својим отровним маслом желио је и настојао привући један партид Ришињана који би тужбу против мене на Говеран послали да ја морам у Рисну аки роб купљени стојати. Ришињани отговоре му овако ако је он и добио службу царску није од нас побјегао но вазда је наш и слава његова јест слава наша, будући у вријеме праздно идем кући и помогнем у сваком дјелу парохијалном старцу јереју Петру Поповићу. После овог видећи да није могао у стијоном свом намјеренију успјети, замоли исте да све у потаји оставе“, АСАНУ, СК, ФПР, 83/1834.

²⁸ АПК, 167/1839.

²⁹ АПК, 113/1839.

сти да се формира комисија у ман. Савини пред којом би Вукола полагао и овај посљедњи испит. Истиче да је слабог здравља, да је омиљен код дјеце и да нема никога у изгледу ко би га на овој дужности могао замијенити.³⁰ Тек у фебруару 1840. г. дозвољено му је да испит полаже у ман. Савини. Комисију су сачињавали провикар архимандрит Макарије Грушић, прота Јаков и јеромонах Герасим Раповац. Из материјала који су обухватали усмени и писмени дио испита види се да је пажња поклоњена била методологији рада и практичној поуци коју је катихета требао да преноси својим слушаоцима.³¹

Три и по деценије остаће у Вишој елементарној школи на положају катихете. Али не само катихете. Он је уз то од првих школских дана и незванични или фактички учитељ народног језика. О томе овако пише Карадићу: „Ја сам овђе с дјецом у школи на велико чудо. Прво ми их ваља учити да говоре, па послије остало да уче. Њихови оци цревљари, пећари, пушкари и опанчари у кући говоре талијански и чини им се кад с овијем језиком говоре да су већа господа. За трговце и не пита се; они ниједну своју мисао не знаду својим језиком изговорити, ни у каквом дружству разговор повести.“³²

Тек у вријеме буђења народног препорода у Приморју, када се појављују и први часописи на народном језику штампани ћирилицом, катихета Поповић је пред врло одговорном дужношћу. Епархијска власт доставља распис из којега се види да је службено дозвољена употреба народног језика у школама и позива се „катихета которскиј (да) има учити илирическими буквами дјецу“.³³ Нови провикар Иринеј (Јаков) Поповић извјештава епископа у Задру да се у првом разреду которске елементарне школе „сербскиј учи“.³⁴ О томе пише Карадићу 1850.: „У овој которској нормалној школи почели су учити поред талијанског језика и српски. Али на чудо смо без букварах и другијех књижицах. Ја се надам до двије године најдаље да ће се и у сва наша официја на српском језику радити.“³⁵ Три године доцније

³⁰ АПК, 167/1839.

³¹ АПК, 44/1840. О испитном раду ове комисије и резултатима које је кандидат показао Јаков Поповић је поднио опширан извјештај епархијској власти на италијанском језику у којем похваљује одличне одговоре привременог которског катихете »con la maggiore chiarezza«. Из сачуване архивске грађе може да се прати рад младог катихете прије и послије полагања овог посљедњег квалификационог испита. Тако исте и учешће проте Јакова Поповића као сталног инспектора православне вјеронауке у Котору. Неке од примједаба проте Јакова су веома биле корисне за унапређење дотадашње наставе и дају податке о тешким условима под којима је Вукол Поповић радио. АПК, 147, 167, 237/1836; 204, 211/1837; 36, 130, 202/1838; 83 102, 190/1839.

³² Вукова преписка, VII, с. 5.

³³ Епархијски архив у Котору (у даљем навођењу ЕАК), 433/1847.

³⁴ ЕАК, 335/1849.

³⁵ Вукова преписка, VII, 88.

потврђује да је примио од њега педесет примјерака београдског буквара. Нада се да ће се, вальда, ускоро штампати и Даничићев буквар.³⁶ Крајем 1860. г. му јавља: „Наш језик предаје се по свим школама. Њего ево незгоде и невоље: нема за наш језик нашијех учитеља, па је по школама права Вавилонија.“³⁷ Након четири године пише Каракићу да је и у Рисну отворена школа на народном језику: „Отворисмо у Рисну једну доста велику српску школу са два учитеља. Науке ће се предавати на српском и талијанском језику. Него смо сиротни без вальани домаћи учитеља, а из Војводине кога да зовемо залуду кад неће знати талијанског језика. И тако за невољу крплићемо се са овијем нашијем што су налик оне књижевне мухе Г. Срдића“...³⁸

Интересовање Вука Поповића за тековине домаће културе и његов удио у настави народног језика и писмености у тадашњој которској школи представља значајан прилог за историју школства код нас у прошлом вијеку.³⁹

На неколико година послије отварања ниже гимназије у Котору Вук Поповић је постављен (1869. г.) за њеног катихету. У сваком разреду је предавао по два часа недјељно. По рангу је био најстарији члан колегијума и у првом полугођу школске 1871/72. г. вршио је дужност директора.⁴⁰ Пензионисан је 1. маја 1875. г.⁴¹ За читаво вријеме своје дуге наставничке службе живио је врло скромно оптерећен бригама о издржавању своје породице. Умро је у Котору, 6. децембра 1876. г.⁴² и сјутрадан сахрањен на мјесном гробљу у Шкаљарима.⁴³

³⁶ Преписка, 174.

³⁷ Преписка, 378.

³⁸ Преписка, 444.

³⁹ Иако је Вук Поповић био одушевљен народним препородом и слободом предавања материјег језика у школи, ипак, како се види из архивских извора, није се много ангажовао у настави да то оствари. И на позиве надлежних власти остао је непослушан. ЕАК, 1847/74/2 по С. Мијушковићу, 322. У прилог томе иде и један пасус из његовог писма Каракићу из 1847. г. у коме јавља да му епископ Јеротије Мутибарић налаже „осим христијанске науке, у чтенју, писању и пјењу црковном имам поучавати и ако у овом тшаније моје покажем да ћу призренје и благовољење од надлежатељне власти имати“, Преписка, 54.

⁴⁰ Први програм ц. к. реалног и великог гимназија у Котору за г. 1872/73, с. 38. и 65.

⁴¹ Трећи програм ц. к. вел. гим. за 1875/76, с. 56.

⁴² О смрти Вука Поповића општински лекар др Андрија Мартинис издао је службену исказницу која у преводу са италијанског гласи: „Пречасни господин Вукола Поповић умро је у 70. години дана 6. текућег мјесеца у један сат послије поноћи од акутног нефритиса (»da Nefrite acuta«). Пошто је данас у 9 сати извршена обдуција, може се сахрана извршити 48 сати послије смрти.“ Котор, 6. децембар 1876. д-р Андрија Мартинис (АПК, 273/1876). Которски парох Лазар Ерцеговић уписао је у књигу умрлих парохије да је умро „од тифуса“. Књига умрлих, VI, 1876, с. 32, бр. 74. Исти парох обавијестио је которску претуру о смрти „попа Вука Поповића, у пензији гимназијалног катихете“, АПК, 277/1876. Которска општина обавјештава о његовој смрти чланове општинског вијећа као што се види

По сјећању познате которске културне раднице Еме Стевановић Вук Поповић је „био малог раста, у старијим годинама дуге сиједе косе и браде. Био је врло живе и веселе природе и увијек насмијан“.⁴⁴ Сачувала се и једна његова слика са супругом и синовима која дјелимично илуструје његове породичне прилике.⁴⁵

Његова писма упућивана Карадићу од 1836. до 1864. г. чине велики допринос у изучавању Карадићевог стваралаштва, а тако исто и познавању њиховог талентованог и трудољубивог састављача и прилика које су пратиле многа забивања на подручју Црне Горе и Боке Которске у том раздобљу. Њихов издавач, академик Љубомир Стојановић, оцијенио их је да су „једна од највећих и у свом роду једна од најзанимљијиших преписки“.⁴⁶ Поповић се упознао с Карадићем у Котору 1834. г.⁴⁷ Пажљивим читањем сагледава се, макар и дјелимично, личност Вука Поповића, његов однос према људима и културним тековинама свога народа. Тако исто, иако знатно мање, и његов велики пријатељ и имењак Карадић. Осим тога она су значајна вишеструко. Прво као књижевна врста. А онда као мемоарска грађа. Све што је чуо или запазио као очевидац Поповић је у овим писмима биљежио. То су били сусрети са људима. Уз њих иду његова запажања и судови који су често субјективни, али праћени сликовитим описима и здравим народним хумором. И не само сусрети него често и описи према казивању других који су својим изјавама могли лако да формирају мишљење самога писца. Његова преписка као нека врста ћетописа биљежи сва преламања политичког, културног, економског и привредног живота Боке Которске и Црне Горе, онолико колико је њихов састављач могао да сагледа и оцијени све токове свога времена. Многе личности из наше историје прошлог вијека спомињу се у овим писмима. Њих

из записника управе бр. 1286, од 6. XII 1876. Историјски архив, Котор, ОК, фасц. LIX, 558. Тако исто Управа гимназије актом бр. 99. од истог датума јавља о смрти: „На освит данашњег дана умро је бивши катихет православне вјере при овом гимназију поп Вуко Поповић.“ Из овог документа се види да ће се сахрана обавити сјутрадан, 7. XII у 11 сати, Ист. архив, Котор, ОК, фасц. LIX, 557.

⁴³ Писац некролога описује сахрану овим ријечима: „Сјајним спрводом и свечаним опијелом при којему је чинодјејствовао и преосв. епископ г. Герасим показаше му свештенници, други и све грађанство љубав и поштовање које је код истих уживао.“ Шемат., 29.

⁴⁴ Марко Николић, н. д., Стварање 1951, 703.

⁴⁵ Вук Поповић, Которска писма, Београд 1964, 192—3. О своме тешком материјалном стању жалио се Рајачићу још 1834 (АСАНУ, СК, ФПР, 32/1834). Тако исто и Карадићу: „Имам велики синџир о врату, па не само што се не могу маћи никуд него каткад немогу се с миром ни помолит Богу. Али на срећу што у Рисан нијесу још ове пропasti наше дошли“ (мисли на моду). Преп. VII, 61. О томе пише и непознати писац некролога: „Много је јада и муке поднио издржавајући многобројну своју породицу.“ Шемат., 29.

⁴⁶ Преписка, VII, 5.

⁴⁷ О томе познанству писао је Рајачићу, АСАНУ, СК, ФПР, 83/1834.

је Поповић дјелимично познавао, врло често и недовољно да би могао његов приказ бити вјеродостојан извор за проучавање. Али у понеким детаљима је драгоцен. Те мале прибиљешке могу добро да се искористе у даљем скупљању грађе. И тек онда ће се моћи оцијенити колико је Поповић био поуздан у своме излагању. Сигурно је и врло уочљиво да се није могао ослободити свога субјективног става кад је писао о појединцима. Он је посматрао свијет са свога гледишта. А тако раде и други талентованији и ученији од њега.

Од посебне су вредности ова писма за етнографију, топономастику, антропогеографију и статистику. Поповић је у њима много тога сакупио и сачувао од пропasti. Достављајући ту драгоценју грађу Карадићу и несвјесно је обогатио нашу науку. Не само што у овим писмима износи дјелимично материјале из ових области него из њих дознајемо да је и посебно их упућивао у Беч и молио Карадића да их објављује.

Ова писма свједоче о великом Поповићевом књижевном таленту који, на жалост, није дошао до пуног изражaja. Велика је штета да се није више бавио писањем. Све оно што је видио, чуо или доживио у своме седамдесетогодишњем животу могло му је добро послужити за књижевну обраду. Штета је такође да није описао своје доживљаје као слушалац унијатске семинарије у Шибенику, или живот у Конвикту и богословији у Сремским Карловцима. Ништа није записао о познанству са митрополитом Стратимировићем и другим личностима из доба свога школовања.

Истина, његова писма најљепше казују о личностима које су везане својим животом и радом за овдашње поднебље. На првом мјесту то се односи на Његошу коме је посветио најброжније и најдирљивије текстове свога писања. Ови текстови су по историјским детаљима и умјетничком изразу врхунац у Поповићевом књижевном раду. Нарочито се то односи за опис Његошеве смрти који је ушао у антологије о великим писцу и дао инспирације каснијим романизираним описима владичиних посљедњих часова.⁴⁸ Тако пише Карадићу 22. новембра 1851. г.: „Мучно ми је жалосне гласове јављати, али што се не може скрити није фајде ни крити. Умире нам врли и дивни владика црногорски баш на уставке Лучина-дневи у десет сати изјутра... бистра га памет није никада издавала... Обучен је био у најљепшој одежди што му је руска царица поклонила била, и тако у дивном архијерејском одијелу, накићен, прућен про све цркве у одру, с отвореним очима и засукатим брцима изгледао је, кажу,

⁴⁸ Ту инспирацију запажамо код Исидоре Секулић, „Свирепо умирање владике Рада“ у дјелу „Његошу књига дубоке оданости“, Београд 1951, СКЗ, с. 375—83, и код Душана Буровића у драми „Његош“, III чин, Стварање, Цетиње 1951, 7—8, 341—343 и у приповијетки „Смрт под Ловћеном“ у збирци „Жаријело“, Сарајево 1954, 5—16.

као жив и мирисао као ружа или као свет... Племе Ераковића све се ошишало, све је у црно замотано и изван племена видим овуда многе изгребане и кожа ће им виси низ образе.⁴⁹

Од личности о којима је често писао Карачићу треба споменути и которског проту Јакова Поповића и то међу првима због њихових односа који често бацају на обојицу сјенку нехуманости. Поповић се није могао савладати да, описујући детаље из живота Јакова Поповића, не уноси и свој суд у њих, суд који никад није донио ниједну лијепу ријеч ни за један његов поступак. Истина је да је Јаков Поповић био ригорозан, можда и неправичан, према Поповићу. Архивски подаци допуњују оно што о њему пише Вуко Поповић. За тај сукоб који се, изгледа, никад није између њих изгладио, према сачуваним детаљима, обојица сносе одговорност. Которски прота је хтио у свакој прилици да покаже своју власт према младом потчињеном колеги који је од њега био ученици и талентованији. И то увијек само своју власт без људске топлине и добре намјере у савјетима. А Вуко Поповић је често био немаран и неодговорно се понашао.⁵⁰

Споменули смо да су од посебног значаја ова писма за упознавање сакупљачког рада которског катихете из области етнографије, топономастике, народне књижевности и антропогеографије. Карачић је у Бечу објавио 1849. г. збирку обичаја и умотворина под насловом „Ковчежић за историју, језик и обичаје Срба сва три закона“. Од четири дијела ове књиге, по ријес-

⁴⁹ Преписка, VII, 109—112.

⁵⁰ Преписка, VII, с. 18, 21, 26, 28, 31, 36, 39, 42, 44, 48, 51, 56, 67, 76, 87, 88, 97, 101, 102, 119, 130, 137, 178, 213, 231, 243, 278, 287, 309, 351. Славко Мијушковић се у споменутом раду опширије бавио сукобом између њих двојице, користећи архивске податке. На основу пронађених података Мијушковић сматра Јакова Поповића за главног кривца. Мијушковић мисли да је један од битних разлога мржње Јакова Поповића према Вуку Поповићу била сарадња овога са Карачићем. Међутим, из поменутог писма Вука Поповића Рајачићу из 1834. г., када још није почeo да сарабљује са Карачићем, видимо да се млади каторски катихета жали на проту Јакова драстичним ријечима извјесне стрепње: „Чувам се као од љуте змије да ми с кривицом мојом не учини зло код нашег началства“. (АСАНУ, СК, ФПР, 83/1834.) А прота Јаков се жали на Вукола да је непослушан и горд (АПК, 183/1834). Осим тога нигде у својим толиким писмима Карачићу не спомиње да је сарадња са њим узрок ове мржње. Тако исто ни неангажованост проте Јакова Поповића у скупљању претплате на Карачићева дјела, коју су препоручиле црквене власти у својим расписима, није сигуран доказ његовог непријатељског става према Карачићу и његовом талентованом сараднику. Мијушковић, 305—307. Налазимо архивске податке који казују да је понекад у томе и успијевао. Тако је 1834. г. скупио 16 претплатника на Карачићево издање српских пословица међу којима је и његова ћерка Теодора, касније уodata за Борђа Срдића. (АПК, 35/1834.) Прота Јаков се жалио надлежним да није могао скupitiовољно претплатника ни на Петрановићев алманах Аžubitel просвјештенија. (АПК, 179/1835.) Тако је било и са В. Поповићем, Преп. 89. Прота Јаков се и касније жали да не може скupiti претплату ни за богословске књиге. (АЕК, 541/1851.)

чима Љ. Стојановића, двије трећине чине трећи и четврти дио и „управо и нису Вукови него попа Вука Поповића који му их је послao, а он их је штампао готово без икаквих измена“.⁵¹ То су, углавном, народни обичаји и разне здравице из Рисна и Боке Которске и Црне Горе. Из преписке дознајемо да му је још 1837. г. послao збирку здравица.⁵² Још у почетку кореспонденције шаље Каракићу „стидне“ пјесме из народа, сватовске здравице и неке пјесмице из Доброте. У тој пошиљци било је „различни народни пјесама, пословица, прича, загонетака и остали (опрости) спрдалица“.⁵³ За њега скупља и разне шаљиве пјесме и остale поетске умотворине не само из Рисна, Доброте, Столива и Прчања него и из сусједних крајева.⁵⁴ Спомиње да је скupio и нарочите здравице „напијалице“ које се држе у трпези уз сервирање нарочитих јела о појединим празницима.⁵⁵ Ту су и сватовске здравице које држе оба стара свата.⁵⁶ Из околине Херцегновога и других страна скupio је 1846. г. око тридесет лирских пјесама, а затим тужбалице („јаукалице за младе, за старце и старице, за главаре и поморце“).⁵⁷ Те године скupio је, поред јуначких и женских пјесама, и око стотину пословица.⁵⁸ Нешто касније скupio је доста народних попијевки из Рисна и Кривошија, као и народне пјесме о битки на Граховцу.⁵⁹ А 1860. г. записао је и тужбалицу приликом преноса Његошевих кости из Цетиња на Ловћен.⁶⁰ Скупљао је и приповијетке с мотивима сујевјерја.⁶¹ У проучавању Грбља је запазио да „код њих има више славенских ријечи, различитијех обичаја, причах и пословица него у сва наша бокељска мјеста“.⁶² Скупљао је описе народних обичаја о Божићу и крсној слави, вјериџби, свадби и сахрани. Шаље опис ускршњих обичаја у Грбљу.⁶³

Особито је много скупљао тужбалице као и анегдоте о сујевјерју.⁶⁴ Дао је описе божићних обичаја у Рисну с посебним освртом на игре, накит и припремање јела.⁶⁵ Поред тога тумачи бокељске топониме и ријетке ријечи из народног живота и привреде.⁶⁶ Описује извјесне дјелове народних инструмената, њихове

⁵¹ Љ. Стојановић, Живот и рад Вука Стеф. Каракића, Београд 1924, 669.

⁵² Преписка, VII, 13—15.

⁵³ Преписка, 3—5.

⁵⁴ Преписка, 6.

⁵⁵ Преписка, 16.

⁵⁶ Преписка, 13—16.

⁵⁷ Преписка, 34.

⁵⁸ Преписка, 37.

⁵⁹ Преписка, 178—9; 259.

⁶⁰ Преписка, 361.

⁶¹ Преписка, 54.

⁶² Преписка, 85.

⁶³ Преписка, 69—73.

⁶⁴ Преписка, 34, 47, 52, 109, 182, 249, 281, 283, 291, 298.

⁶⁵ Преписка, 2—3.

⁶⁶ Преписка, 104—5, 196, 287, 362, 425, 433—34.

називе и функцију.⁶⁷ Обећава Карачићу да ће послати портрете Ришињанина и Рисанке у народном одијелу.⁶⁸ Нуђи му опис поретка крсне славе („славе и ваславе“) како се врши понаособ у Рисну, Грбљу и Херцег-Новоме.⁶⁹ Тако исто и опис кола Бокелске морнарице.⁷⁰ Саопштава о спремању народних јела у Грбљу.⁷¹ Спомиње и о посмртним обичајима у Кривошијама.⁷²

Карачић моли свога паметног сарадника да погледа на Карадијеву карту Црне Горе да ли су добро назначене „оне воде око Никшића и око језера Крупаца, па ако нијесу ви поправите на карти“. Захваљује му на демографским подацима о Грахову и Бањанима и моли га да му их поново пошаље, јер је тај рукопис изгубио. Тражи исте податке за Рисан, Пераст, Доброту, Котор, Будву и Херцег-Нови.⁷³ Још 1847. г. послао је Карадићу имена свих „живих вода“ у Боки.⁷⁴

Писац некролога о Вуку Поповићу истиче да је „сабирањем српских народних обичаја, што их је у Србско-далматинском магазину, а највише у књигама Вука Карадића саопштавао, допринио много користи и нашој народној књижевности“.⁷⁵ И савремени проучаваоци његовог рада признају да је „веома заслужан сарадник Вука Карадића у прикупљању народних умотворина и грађе о народном животу“.⁷⁶

У писмима Карадићу врло често спомиње како сакупља србуље из Боке Которске, Црне Горе и Херцеговине и по више њих пакује у сандуцима и отпрема у Беч. Карадић је изгледа за мале паре откупљивао ове драгоцене рукописне и штампане књиге до којих је Поповић лако долазио. Тако су опустошене и онако скромне библиотеке наших парохијских цркава и манастира у којима су се вијековима чувале ове драгоцености. У томе га је помагао и Врчевић. Изгледа, по свему, да је обојици овде била на првом мјесту лична корист, од које се није ни Карадић уздржавао.⁷⁷

⁶⁷ Преписка, 13.

⁶⁸ Преписка, 37. То је успио да уради 1843. г. када је помогао руском путописцу А. Н. Попову да овај изради портрете Ришињанина и Рисанке, Паштровића и Паштровке у народном одијелу и понесе Карадићу у Беч. Преписка, 23. Попов је познат по својој књизи, Путешествие в Черногорию, Санкт-Петербург 1847.

⁶⁹ Преписка, 85.

⁷⁰ Преписка, 81.

⁷¹ Преписка, 69, 74—76.

⁷² Преписка, 73.

⁷³ Јован Липовац, Вук Ст. Карадић и поп Вук Поповић, Глас Боке, Котор 1937, број 255, с. 3.

⁷⁴ Преписка, 54.

⁷⁵ Шемат., 29.

⁷⁶ Савременици о Његошу, 232.

⁷⁷ Преписка, 224—225, 226, 236, 239, 246, 252, 259, 266, 271, 280, 291, 355. Дејан Медаковић, О ретким писаним и штампаним књигама на подручју Боке Которске, Споменик САН, Одељење друштвених наука, Београд 1953, књ. СПИ, 5, с. 35—37. Медаковић правда Поповића да је то чинио, јер није знао да процијени њихову вредност (с. 37).

Са нашим познатим литографом Анастасом Јовановићем одржавао је праве пословне везе у наручбама икона. У то вријеме бокељска иконографска школа била је на завршетку своје велике улоге представљена с посљедњим и најлошијим сликарима. У Боку долази Никола Аспиоти са читавим иконостасима великих димензија по православним црквама. Поповић га назива „Грк галиот“ и тражи да му Јовановић шаље веће количине икона према наручбеницима. И ту је, као у питању србуља, нажалост, преовладао лични интерес над заједничким.⁷⁸

Ова писма једним дијелом могу да послуже и као историјски извор. То се односи на оне догађаје или њихове детаље о којима нема вјеродостојних свједочанстава. Осим тога, благодарећи Поповићевом изванредном белетристичном стилу, илуструју те моменте понекад боље него архивска грађа, ако не у датумском одређивању или свакако у живом и сликовитом приказивању. Као примјер узмимо опис градње путева. Тако 1841. г. опisuје изградњу пута уз Ловћен: „Од пазара црногорског до границе наше зида се пут нови, на њему раде 150 људи с добрым платама зашто је крш голи. Пуцањ велико до 100 мина на дан увесељава нас долje у граду.“⁷⁹ О овом истом путу и завршетку његове изградње пише 1844. г. „Сврши се пут по извише Котора, до границе црногорске. Љепота га је с мора погледати.“⁸⁰

Занимљиви су и подаци о преносу посмртних остатака црногорског митрополита Саве из Стањевића у Цетиње.⁸¹

Поред низа других историјских казивања ова писма имају и путописна обиљежја. У њима је Поповић показао свој таленат за писање. То се нарочито односи на посљедње писмо које је упутио Каракићу 13. јануара 1864. У њему је описан путовања код брата у Смирну и боравка у Цариграду.⁸²

По стручној оцјени „писма Вука Поповића, сликовито писана и мајсторски испричана, представљају веома пријатну лектиру. Она се с пуним правом могу уврстити у најбоља остварења наше епистоларне књижевности... В. Поповић има око да запази карактеристично и језик да то живо репродукује. Снага је његова у сочном и добро изабраном детаљу, сликовитом а уз то, не мање, занимљивом... Поповићу је претежнија слика од голог факта, тачније речено он факт даје у слици... Вук Поповић собом и оличава и објашњава величину нашег епског ствараоца: његову живу уобразиљу и дар приповедања“.⁸³

⁷⁸ Љубомир Никић, Анастас Јовановић и рисански свештеник Вуко Поповић, Историски записци, VII, X, Цетиње 1954, 2, 276—282.

⁷⁹ Преписка, 20.

⁸⁰ Преписка, 27.

⁸¹ Преписка, 57, 62.

⁸² Преписка, 438—39. Особито је сликовит опис Аја Софије.

⁸³ Голуб Добрашиновић, Вук Поповић, Которска писма, Београд 1964, 16—18.

Свој хњижевни таленат Вук Поповић је изражавао од ране младости. Као студент у Сремским Карловцима написао је једну пригодну пјесму одушевљен списима Доситеја Обрадовића. Те стихове написао је на корицама свога примјерка Доситејевог „Живота и прикљученија“. Овде је доносимо у цјелости према препису с оригиналa:

Сладки роде, слатки брате,
књиге ове прочитајте.

Појујушча прослављајте
и до небес возвишајте.

Њега више неће бити
ни утроба породити.

Који ће нам сочинити
и подобно доказати.

Доситеје сладко име
Тебе славе твоје књиге.

Подобне су дијаманту
који краси сву господу.

Ко и има тај се дичи
и чува и као очи.

Сладка Боко весели се,
мили Рисну сад радуј се.

Вукола ће сада доћи,
макар иш'о и по ноћи.

Донести ће многе књиге
особито Доситејеве.⁸⁴

Неколико година доцније написаће сонет у част оснивања првог српског пјевачког друштва „Јединство“ у Котору 1839. г. Оригинални Вуков текст овог сонета написан је на рускословенском језику до којег нијесмо могли доћи. Наводимо га овде по преводу Јована Буђина:

⁸⁴ Објавио је Марко Николић, Ковчежић, Београд 1958, I, 142—43. С правом Николић наглашава да су Доситејеве идеје код Вука Поповића припремиле терен за прихваћање Карапићеве реформе, с. 144.

Високоштованом сабраном друштву музичког пјевања ЈЕДИНСТВУ

Сонет

Ви једини показасте у вашим прсима
Отаџбини, жарка љубав да се запалила,
која вам је срца ваша на то сагласила
да је ви украсите српским мелодијама.

На Парнас имена су ваша већ разнесена
и уз Лиру Аполона тамо се прославила,
Минерва је ловорове вијенце направила
да с музама чела ваша буду окићена.

О народним похвалама Ехо глас одaje,
гледајући како љубав српском роду цвјета
сваки томе радост своју из срца подаје.

Колико ће се умножават јаче сваког љета,
јер за љубав вашу роду образ остаје
сам пак вјечни спомен док буде трајат свијета.⁸⁵

Његов књижевни таленат предикаторски је манифестован у популарном педагошком чланку „Дужности спрам родитеља“. Доносимо само један одломак ради илустрације Поповићевог стила: „Почнимо од матере. Ко може изрећи њено мучно и осјетљиво страдање због нас поднешено? Ко може исказати туге, бриге, срдечно чезњење и тежко узнемирање за све време носећега бремена? Ко може описати муке, болести и опасности при часу рођења, често допирући до на врх гроба, док нас на сviјet даде? Ко може изброяти зле дане, а још горе ноћи што подноси мајка умиравајући и чувајући свој пород? Колико пута није мати просанула свој сан у најдубљем почивању и скакала с ложнице у најљуће доба од зиме? Које печали и жалости, које сузе у време наше болести, које бриге и страх да нас не изгуби? То управ нико не зна нити може знати што је наша мајка за нас радила и препатила... Ах, та није могуће да се ова дужност не призна, јер је она тако у срца сviјet запечаћена да ни сама најопачнија злоба у стању није изгладити ју“.⁸⁶.

Не знамо да ли је Вук Поповић још нешто објавио или му је остало у рукопису. О њему се није довољно писало. Прошло је скоро педесет година од појаве некролога до првих спомена о њему у студији Љубомира Стојановића о животу и раду Ка-

⁸⁵ Јован Бућин, Преглед рада српског пјевачког друштва Јединства, Котор 1929, 10.

⁸⁶ Вук Поповић, Дужности спрам родитеља, Србско-далматински магазин за 1845, Задар, 56.

цићевом. Мало доцније први ће да напише занимљиви чланак у Гласнику Историјског друштва у Новом Саду Јован Липовац. А 1937. г., у оквиру националног часа на радио Београду одржао је популарно предавање штампано у Гласу Боке. Опет ће да прође доста година док се појавио озбиљан прилог Марка Николића поткријепљен архивским подацима. Отада је написано још неколико радова о Вуку Поповићу. Искоришћени су добрим дијелом архивски и литерарни извори.

Личност и дјело Вука Поповића заслужују свестрано проучавање. Освјетљавање његовог времена са више аспеката, изучавање поријекла његове породице и насељавања у Рисну, средине у којој се родио и одрастао, услови школовања, наставног програма по предметима који су се тада изучавали у Шибенику, а нарочито у Карловцима, садржине квалификационих испита, наставничке службе у основној школи и гимназији и његовог ангажовања у свему онome што смо овде макар и дјелимично споменули, донијело би нове резултате од виталног значаја за писање монографије.

На завршетку овог излагања доносимо преглед литературе о Вуку Поповићу којим желимо да допунимо списак радова што их је објавио Голуб Добрашиновић у одабраном издању његових писама. Поред радова који су у целини, и по наслову и садржини, посвећени Вуку Поповићу, доносимо, као и Добрашиновић, и оне који га узгред спомињу и тиме доприносе познања његовог живота и стваралаштва.

1. Аноним, Вукола Поповић, Шематизам православне епархије бококоторско-дубровничке, за годину 1877. У Задру 1878, 28—29.
2. Д. Руварац, Автобиографија протосинђела Кирила Цвјетковића, Београд 1898, 142, 176.
3. Љубомир Стојановић, Живот и рад Вука Стеф. Карадића, Београд 1924, 3, 426, 651, 655—656, 669, 706, 709.
4. Јован Бућин, Преглед рада српског пјевачког друштва Јединства, Котор 1929, 9—10.
5. Јован Липовац, Из живота попа Вука Поповића, Гласник Историјског друштва у Новом Саду, Нови Сад 1931, књ. IV, св. 1, 133—35.
6. Јован Липовац, Вук Ст. Карадић и поп Вук Поповић, Глас Боке, Котор VI, 1937, бр. 253, 3, 254, 3, 255, 2.
7. Трифун Букић, Преглед књижевног рада Црне Горе, Цетиње 1951, 50.
8. В. Латковић — Н. Банашевић, Савременици о Његошу, Нопок, Београд 1951, 232.
9. Тихомир Борђевић, Вук Врчевић, Цетиње 1951, 27, 60. и 68.
10. Марко Николић, Вук Поповић — сарадник Вука Карадића, Стварање, Цетиње VII, 1952, 11, 700—704.
11. Дејан Медаковић, О ретким писаним и штампаним књигама на подручју Боке Которске, Споменик САН, Одељење друштвених наука, Београд 1953, СП, Нова серија 5, 35—37.
12. Љубомир Никић, Анастас Јовановић и рисански свештеник Вуко Поповић, Историски записи, VII, X, Цетиње 1954, 2, 576—82.

13. Саво Вукмановић, Вук Поповић, Шујо Карадић и Вук Карадић, Просветни рад, Цетиње, II, 1955, бр. 9, 1. новембар, с. 9.
14. Васо Ј. Ивошевић, Вуко Поповић-Ришињанин као сарадник Вука Карадића, Сусрети, IV, Цетиње, 6, 1956, 429—33.
15. Васо Ј. Ивошевић, Први учитељ народног језика у Боки Которској, Просветни рад, IV, Титоград 1957, бр. 5, с. 12.
16. Марко С. Николић, Симпатије Вука Поповића према Доситеју Обрадовићу, Кочежић, Прилози и грађа о Доситеју и Вуку, Београд 1958, књ. I, 142—3.
17. Марко С. Николић, Симпатије Вука Поповића према Д. Обрадовићу и В. Карадићу, Бесник, орган Савеза удружења православног свештенства у ФНР Југославији, Београд X, 1958, бр. 221.
18. Васо Ј. Ивошевић, Православни свештеник Вуко Поповић-Ришињанин, сарадник и апологета Карадићеве реформе, Православна мисао, Београд, II, 1961, I, 40—49.
19. Голуб Добрашиновић, Вук Поповић, Которска писма, Нолит, Београд 1964, 9—18.
20. Славко Мијушковић, Вук Карадић и Вук Поповић у списима Епархијског архива у Котору, Анали Филолошког факултета, 5, Београд 1966, 301—27.

R e s u m é

LES SUPPLÉMENTS A LA MONOGRAPHIE DE VUK POPOVIĆ — RIŠNJANIN

Vaso J. IVOŠEVIC

Un des plus importants collaborateurs de Vuk Karadžić pour les recherches au sujet de la langue et des coutumes du peuple, des chansons nationales, des narrations, des proverbes et des énigmes, était Vuk Popović, ecclésiastique et catéchiste.

Il a fait d'abord ses études au séminaire de Šibenik puis trois ans de théologie à Sremski Karlovci. A Risan, il a ouvert la première école pour la langue nationale. Cette école était de caractère privé. Il a passé plus de quarante ans comme catéchiste enseignant à l'école primaire et au gymnase de Kotor. En outre, il enseignait à l'école primaire la langue nationale et l'alphabet en première classe. Pendant presque trente ans, il a correspondu avec Vuk Karadžić. Ses 130 lettres sont un matériel précieux pour éclaircir les conditions d'alors, de la vie culturelle, politique et économique de Boka Kotorska et du Monténégro. Ces lettres donnent aussi des détails abondants au sujet des personnalités qu'il rencontrait. Il y a beaucoup de détails de Njegoš, surtout au sujet de sa maladie et de sa mort. Quelques-unes d'entre elles sont exceptionnellement de grande valeur documentaire. Popović a collectionné pour Vuk Karadžić beaucoup de matériel du genre folklorique, philologique, et de toponymie. Il a écrit des poèmes et des articles pédagogiques. Il est mort de néphrite aiguë à Kotor le 6. décembre 1876, à l'âge de soixante-dix ans.